

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 21.05.2013 nr 4-3-72-13

Meie 05.06.2013 nr 9-2/130732/1302523

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse § 56 lg 1 ja lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-21-13 (Tallinna Ringkonnakohtus tsiviilasi nr 2-10-6145) arvamust 01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lg 1 ja lisa 1 koostoime kohta. Palusite hinnata nii RLS sätete asjassepuutuvust kui ka põhiseaduspärasust.

Tutvusin Tallinna Ringkonnakohtu 17.05.2013 määrusega nr 2-10-6145 ning **leian, et põhiseaduse § 15 lõikega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas hagi esitamise ajal (01.01.2009–31.12.2010 redaktsioon) kehtinud RLS § 56 lg 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 2 500 000 krooni tasuta hagilt riigilõivu 115 000 krooni.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2009 kuni 31.12.2010)

„§ 56. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt haghinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---].

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
2 500 000	115 000

»

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Hageja esitas 08.02.2010 hagi laenulepingu ülesütlemise tühisuse ja võlgnevuse suuruse tuvastamiseks. Harju Maakohtu 10.03.2010 määrusega vabastati hageja 50% ulatuses riigilõivu tasumisest hagi esitamisel ja kohustati tasuma 57 500 krooni (vastab 3 675 eurole).¹ Harju Maakohtu 19.03.2012 otsusega rahuldati hagi osaliselt (hageja menetluskulud jäeti 80% ulatuses kostja kanda). Hageja esitas 18.04.2012 apellatsioonkaebuse, kuid võttis selle hiljem tagasi, mistõttu Tallinna Ringkonnakohus lõpetas 23.05.2013 tsiviilasja nr 2-10-6145 menetluse.

2. Apellandist hageja esitas 07.05.2013 ringkonnakohtule taotluse maakohtus enammakstud riigilõivu tagastamiseks, kuna tema hinnangul oli nõutud riigilõivumäär põhiseadusvastane. Tallinna Ringkonnakohus rahaldas 17.05.2013 määrusega hageja taotluse, millega algas ühtlasi põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlus, mille kohta arvamuse saamiseks pöördusite ka minu poole.²

3. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.³ Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).⁴ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistanud normi.⁵

4. Hageja tõstas küsimuse hagit nõutud riigilõivu põhiseaduspärasusest ringkonnakohtus (18.04.2012 esitatud apellatsiooni arutamisel 08.02.2010 esitatud hagit tasutud riigilõivu osas). Samas tuleb arvestada, et hageja taotles maakohtult edukalt riigipoolse menetlusabi saamist. Seega ei lange käesoleval juhul riigilõivu tasumise asjaolud kokku paljude kohtuasjadega, kus riigilõivu täies määras tasumisest võib järeldada, et selle suurus ei takistanud isikul kohtusse pöördumast. Küll saab märkida, et maakohus ei pidanud 2010. aastal vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algatada.⁶

5. Riigikohus on märkinud, et kuigi hagejal on kohtusse pöördumisel võimalik jätta riigilõiv tasumata ning vaidlustada selle tulemusel hagiavaldus läbi vaatamata jätmine, riskiks hageja sellisel juhul sellega, et kohus jätab tema asja läbi vaatamata ning väidetavad õigused võivad

¹ Hagi hind oli Harju Maakohtu 19.03.2012 otsuse ja Tallinna Ringkonnakohtu 17.05.2013 määruse andmetel 159 779,12 eurot (vastab 2 500 000 kroonile).

² Samas määras ringkonnakohus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31.12.2008 kehtinud RLS järgi 4 090,34 eurot (millest menetlusabi korras 50% vähendatud lõivu suurus on 2 045,17 eurot), lähtudes analoogiast RKÜKo 07.05.2012 nr [3-3-1-22-11](#) p-dega 31–34.

³ RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23. Ringkonnakohtu määrusega tagastati kostjale enammakstud osa 2 796,13 eurot.

⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaar 4.1.3.3](#).

⁵ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

⁶ Kuigi selleks hetkeks oli teada asjaolu, et Riigikohus tunnistas oma 15.12.2009 otsuses [3-4-1-25-09](#) põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks õigusnormid, mis nägid ette tsiviilasjas riigilõivuna 75 000 krooni tasumise kohustuse; praegusel juhul on kõne all 115 000 krooni suurune ehk viidatud lahendiga võrreldes suurem riigilõiv.

jäävad kaitseta.⁷ Riigikohus on samas kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides ära, saab ta TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel nõuda enammakstud riigilõivusumma tagastamist ja PS § 15 lg 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist.⁸

6. TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 6 koostoimes tõlgendamise kohta on Riigikohus leidnud, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik lõivu põhiseadusvastasusele tugineda kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal. Seega saab lõivu maksmise aluseks olevate sätete põhiseadusvastasusele tuginedes lõivu tagastamist nõuda lõivu tagastamise taotluse lahendamisel, mis on esitatud enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.⁹

7. TsMS § 150 lg 4 järgi tagastab enammakstud riigilõivu kohus, kelle menetluses asi viimati oli. Sama paragrahvi lõike 6 kohaselt lõpeb riigilõivu tagastamise nõue kahe aasta möödumisel selle aasta lõpust, millal riigilõiv tasuti, kuid mitte enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.

8. Hageja esitas riigilõivu tagastamise taotluse Tallinna Ringkonnakohtule ajal, mil tsiviilasjas käis apellatsioonimenetlus. Tallinna Ringkonnakohus lahendas hageja taotluse enne põhiasjas 23.05.2013 menetluse lõpetamist. Eeltoodud kaalutlustel võib Tallinna Ringkonnakohtu algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust pidada lubatavaks ning kohtuasjas nr 2-10-6145 kohaldamata jäetud RLS § 56 lg 1 koostoimes lisaga 1 vastavas osas asjassepuutuvaks

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

9. Arvestades Riigikohtu praktikat riigilõivude suuruse põhiseaduspärase küsimuses ja minu menetlusoalisena esitatud seisukohti nendes põhiseaduslikkus järelevalve kohtumenetlustes, on ilmne, et **01.01.2009 kuni 31.12.2010 kehtinud RLS § 56 lg 1 ja lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon on põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga 2 250 000 krooni tuli tasuda riigilõiv 115 000 krooni.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsler volitused

⁷ RKPJVKo 05.03.2013 nr [3-4-1-29-12](#), p 22.

⁸ Samas, vt ka RKÜKo 12.04.2011 nr [3-2-1-62-10](#), p 28.

⁹ RKÜKm 02.04.2013 nr [3-2-1-140-12](#), p 20. Olen varasemalt korduvalt viidanud oma eriarvamusele TsMS § 150 lg 1 p 1 tõlgenduse kohta, viimati 21.05.2013 arvamuses nr [9-2/130650/130226](#) Riigikohtule (allmärkuse 8).